

Hatvan év a hazai joggyakorlatban

A New York-i választottbírói egyezmény

Aligha létezik olyan sikeres nemzetközi jogi szerződés a nemzetközi gazdasági kapcsolatok területén, mint a külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 1958. június 10-én New Yorkban kelt egyezmény¹ („Egyezmény”). Az Egyezményhez csatlakozott államok száma közelíti a 170-et, emellett mintaként szolgált az UNCITRAL 1986. évi nemzetközi választottbíráskodásról szóló modelltörvényének² („Modelltörvény”) kidolgozásakor, amelyet hazánk is kiindulási alapként tekintett a választottbíráskodás közelmúltbeli átfogó szabályozása során. Figyelemmel arra, hogy az Egyezmény idén ünnepli hazai hatálybalépésének hatvanadik évfordulóját, érdemes áttekinteni az ahhoz kapcsolódó hazai bírói gyakorlatot, választ keresve arra a kérdésre, hogy mennyiben követi az Egyezmény nemzetközi joggyakorlatában kialakult uralkodó trendeket. Az összehasonlításához többek között segítségül hívjuk a közelmúltban magyar fordításban megjelent ICCA Kézikönyvet az Egyezmény értelmezéséhez, amely azzal a céllal készült, hogy az Egyezmény sokszor csak idegen nyelven elérhető külföldi bírói gyakorlatát könnyebben hozzáférhetővé tegye az Egyezményt alkalmazó nemzeti bírúk és természetesen valamennyi, választottbíráskodással foglalkozó szakember számára.³

Dr. Schmidt Richárd LL.M. ügyvéd, választottbíró, Budapest

1. Az Egyezmény a hazai jogrendben

1.1 Marginális szerep a rendszerváltásig, közvetett hatás a kilencvenes évektől

Magyarország 1962. március 5-én csatlakozott az Egyezményhez, és még ugyanabban az évben az Igazságügyi Minisztérium egy végrehajtási rendeletet is kiadott bizonyos végrehajtási kérdésekről.⁴ Ugyanakkor a csatlakozás utáni három évtizedben a politikai és gazdasági berendezkedésre tekintettel az Egyezmény a rendszerváltásig csak mellékes szerepet játszott. Emellett pragmatikus indokai is voltak annak, hogy a rendszerváltás előtt az Egyezmény csak korlátozott szerephez jutott a hazai gyakorlatban. A KGST-ben a nemzetközi választottbíráskodás jogát elsősorban a Moszkvai Egyezmény szabályozta,⁵ mely a New York-i Egyezményhez képest kevesebb megtagadási okot ismert a választottbírói határozat végrehajtásával szemben. Másrészt az Egyezmény hazai végrehajtási rendelete egy további megtagadási okot is bevezetett, amely alapján a hazai fél a végrehajtási szakaszban még a magyar jog speciális szabályaira is hivatkozhatott a külföldi választottbírói ítélet hazai végrehajtásának elhárítására érdekében.⁶ A fenti okokból az Egyezmény hazai alkalmazása igazi lendületet a rendszerváltás után kapott, amikor újra kinyitott a nemzetközi gazdasági kapcsolatok. Az Egyezmény mintaként szolgált az UNCITRAL Modell törvény 1986. évi elfogadásakor is, és mivel utóbbit a hazai jogalkotó a választottbíráskodás két legutóbbi kodifikációja alkalmával, 1994-ben és 2017-ben is kiindulási alapként tekintett, megállapítható, hogy az Egyezmény – közvetett módon – meghatározó befolyást gyakorolt és gyakorol mindmáig a választottbíráskodás hazai szabályozására.

zetközi gazdasági kapcsolatok. Az Egyezmény mintaként szolgált az UNCITRAL Modell törvény 1986. évi elfogadásakor is, és mivel utóbbit a hazai jogalkotó a választottbíráskodás két legutóbbi kodifikációja alkalmával, 1994-ben és 2017-ben is kiindulási alapként tekintett, megállapítható, hogy az Egyezmény – közvetett módon – meghatározó befolyást gyakorolt és gyakorol mindmáig a választottbíráskodás hazai szabályozására.

1.2 A kereskedelmi fenntartás

Az Egyezmény I. cikk (3) bekezdése alapján lehetőség van az Egyezményhez úgynevezett viszonyossági, illetve kereskedelmi fenntartással csatlakozni, amivel Magyarország is élt. A kereskedelmi jelleg fogalmának meghatározását az Egyezmény a nemzeti jognak engedi át, a nemzetközi gyakorlat azt mutatja, hogy e fogalmat a kereskedelmi fenntartás bíróságok a cél szerinti értelmezést alapul véve viszonylag tágan értelmezik.⁷ Több hazai ítélet is született a kereskedelmi fenntartás értelmezéséről. Egy osztrák választottbírói ítélet elismerése ellen az adós azzal próbált védekezni, hogy az általa kötött bérleti és garanciaavallási szerződés a tulajdonosválasztás hiánya miatt nem kereskedelmi jellegű. A bíróság jogerős döntése leszögezte, hogy bár a régi Kereskedelmi törvény⁸ már nem hatályos – így a kereskedelmi jogviszony fogalmát a tételes jog nem szabályozta –, a régi Ptk.-nak a választottbírói ítélet út lehetőségét kimondó 7. § (2) bekezdése alapján a tulajdonosválasztás kérdése a kereskedelmi jelleg megítélésére szempontjából irreleváns.⁹ Egy svájci jog alapján kötött kereskedelmi ügynöki szerződésből fakadó jogvitában hozott választottbírói határozat kapcsán az adós arra hivatkozott, hogy munkaviszonyban állt, azonban a bíróságok szerint – szemben a munkajogra jellemző alá-fölé ren-

deltégségi viszony – a kereskedelmi ügynöki szerződést két önálló gazdasági szereplő kötötte egymással, akik közös gazdasági céljaik elérése érdekében, jutalekos rendszerben önálló haszonszerzésre törekedtek, ami egyértelműen az Egyezmény hatálya alá tartozó kereskedelmi jogviszony.¹⁰ Egy, a Belga Királysággal hálózati-fejlesztési kivitelezési szerződést kötő adós a végrehajtási eljárásban azon az alapon vitatta a jogviszony kereskedelmi jellegét, hogy a felek közötti szerződésre a közigazgatási jog az irányadó. Az eljáró bíróságok azonban leszögezték, hogy jóllehet a lakosság villamos energiával való ellátása kapcsolódik az állam közhatalmi funkciójához, de a felek jogviszonyában az állam nem közhatalmi jogosítványait gyakorolta, hanem sajátos piaci szereplőként, mellérendelt félként szerződött.¹¹ Fentiek alapján megállapítható, hogy a kereskedelmi fenntartás hazai joggyakorlati összhangban van az irányadó nemzetközi trenddel.

2. A választottbírói kikötés kikényszerítése

2.1 Alapelvek: vélemezett érvényesség, autonómia

Az Egyezménynek a hazai jogi szakirodalomban kevésbé tárgyalt és az esetlegesen a gyakorlatban alulreprezentált része a II. cikk, amely a választottbírói megállapodásra vonatkozó alapvető szabályokat tartalmazza. Az Egyezmény II. cikk (3) bekezdése alapján a jogirodalom domináns álláspontja szerint az Egyezmény vélelmezi a választottbírói megállapodások érvényességét (*presumptive validity*).¹² A vélemezett érvényesség kérdéséhez szorosan kapcsolódik a választottbírói megállapodás fő szerződéstől való függetlenségének, autonómiájának elve (*separability*), aminek alapján a fő szerződés érvénytelensége nem feltétlenül vonja maga után a választottbírói megállapodás érvénytelenségét is. A fenti elvek eljárásjogi vetülete a *Kompetenz-Kompetenz* elv, amelynek alapján a választottbíráknak maguk dönthetnek saját hatáskörükről azzal, hogy a választottbírói hatáskör fennállásáról való végső döntés majd az állami bíróság jogkörébe esik. A hatásköri felülvizsgálat terjedelméről a nemzetközi gyakorlatban nincs egységes megközelítés. Amíg Franciaországban és Sváj-

ban az úgynevezett *prima facie* – sommás jellegű – vizsgálat érvényesül, és csak első látásra is nyilvánvalóan érvénytelen választottbírói megállapodás esetén utasítják a feleket rendes bíróság elé, addig több jogrendszerre jellemző, hogy az állami bíróságok már ebben a szakaszban teljes körű, *de novo* bizonyítást folytatnak le. A magyar bírói gyakorlat belföldi érvénytelenítési ügyekben hagyományosan a második megközelítést követi, de bizonyos területeken már túlmegy az optimális ponton, erodálva a *Kompetenz-Kompetenz* elv negatív oldalát, amely kérdéskörre az alábbiakban még részletesen kitérünk.

2.2 Választottbírói megállapodás létrejötte és érvényessége

A választottbírói megállapodás végrehajtása szempontjából elsődleges kérdés, hogy létrejött-e ilyen megállapodás, s ha igen, akkor az alaki szempontból érvényes-e. Az Egyezmény II. cikk (1) bekezdése alapján választottbírói megállapodást csak írásban lehet megkötni. Az írásbeli forma egyrészt az Egyezmény autonóm fogalma, így e kérdésben a nemzeti jog nem érvényesülhet, másrészt az uralkodó álláspont szerint egy úgynevezett maximumszabály, amely nem zárja ki a kedvezőbb nemzeti jogi előírások érvényesülését. Manapság elkerülhetetlen a kérdés, hogy az elektronikus kommunikáció e téren mennyire alkalmazandó. Egy 2006. évi UNCITRAL-ajánlás e tekintetben aláhúzza, hogy az Egyezménynek az írásbeliségre vonatkozó felsorolása nem zárt, a technika újabb vívmányai szintén megfelelően minősülhetnek.¹³ Az Egyezmény észak-amerikai és nyugat-európai gyakorlatában az e-mail-váltás már egyértelműen írásbelinek minősül, az igazi kérdés manapság inkább az újabb technikák (például *chatting* és a *brouseur* szerződések) megítélése kapcsán merül fel, amelyekkel kapcsolatban a jogtudomány hajlik az írásbeli minősítésre.

2.2.1 Választottbírói kikötés ÁSZF-ben, hallgatlagos elfogadás kérdése

Az Egyezmény gyakorlatában a legtöbb kérdés a hivatkozással kötött választottbírói megállapodások, ezeken belül két alapvető esethez kapcsolódik. Egyrészt a felek az egyedi szerződésben az általános szerződési feltételekben (ÁSZF)

szereplő választottbírói kikötésre utalnak, amit a gyakorlat általában létrejöttnek tekint. Másrészt előfordul az is, hogy a felek csak általánosságban utalnak a szerződésükben az ÁSZF alkalmazására, a választottbírói megállapodásra pedig még utalás sem történik, aminek a megítélésére a gyakorlat már sokkal nagyobb szórást mutat.¹⁴ A magyar bíróságok belföldi választottbírói ügyekben kialakult azon gyakorlata, amely az általános szerződési feltételekben szereplő választottbírói kikötést még B2B (*business-to-business*) relációkban is megelégedésklauszulának tekintik,¹⁵ anachronisztikusnak tűnik, a kereskedők közötti határon átnyúló jogvitákban való alkalmazása semmiképpen sem indokolt. A hallgatlagos elfogadás kérdése vetődött fel egy közelmúltbeli hazai ügyben, ahol egy osztrák és egy magyar cég között jött létre vállalkozási szerződés gázmotor javítására.¹⁶ Az osztrák fél által alkalmazott ÁSZF az osztrák jog alkalmazását és egy ICC választottbírói klauszult tartalmazott, azonban nem lehetett bizonyítani, hogy a magyar fél ezt az utóbbi kikötést kifejezetten elfogadta, jóllehet a felek teljesítették a fő szerződést. Az elsőfokú bíróság *lex fori*-ként a magyar jogot alkalmazva – kifejezett figyelemfelhívás hiányában¹⁷ – a választottbírói kikötést létre nem jöttnek tekintette. A másodfokos eljáró bíróság azonban a választottbírói megállapodásra *lex causae*-ként az osztrák jogot alkalmazta, amely szerint ha a felek azonos iparágban tevékenykednek, vagy huzamosan együttműködnek, akkor nem kell külön felhívni a másik fél figyelmét a szokásostól eltérő szerződési rendelkezésre, elegendő, ha a másik fél tud e rendelkezés alkalmazásának szándékáról. Jóllehet a fenti döntés kifejezetten nem hivatkozik az Egyezményre, a másodfokú bíróság *pro-arbitration* megközelítése a nemzetközi választottbírói megállapodás jogi megítélésére kapcsán mindenképp példaeértékű, és a jövőben követendő az Egyezmény alkalmazásakor is.

2.2.2 A képviselő kérdése

A választottbírói megállapodás létrejöttével kapcsolatos jellemző probléma, hogy az azt aláíró képviselő törvényes vagy ügyleti képviselői jogát utólag kétségbe vonják. Az ügyleti képviselő kérdésköréből

érdemes idézni egy hazai döntést, amelyben egy ciprusi cég magyar magánüzemeltetésnek egy magyar cég üzletésének megvásárlására adott meghatalmazást, majd annak alapján a meghatalmazott öt évvel később egy svájci cégnek adta el ugyanezt az üzletészt. A második üzletész adásvételi szerződésében az Oroszország, Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő választottbírószá jává szóló választottbírói kikötés szerepelt, amely alapján a svájci eladó választottbírói eljárást is indított Moszkvában. Az orosz állami bíróság meg-

teles a feleket választottbírói útra utasítani. E kategóriákat az Egyezmény nem definiálja, azokat a választottbírói megállapodásra irányadó jog tölti ki tartalommal. Bizonyos szerzők ugyanakkor felhívják a figyelmet arra, hogy ezeken csak a szerződési jog nemzetközileg általánosan elismert – nagyobb értelemben vett – érvénytelenségi kategóriái értendők, szemben az olyan idejéltűlt nemzeti szabályokkal, amelyek a nemzetközi választottbírói megállapodásokat hátrányosan különböztetik meg.¹⁹ A hazai gyakorlat-

Kezd kialakulni egy olyan gyakorlat, amely a felek egyikének felszámolása esetén teljesíthetetlennek minősíti a választottbírói megállapodást.

állapította, hogy erre az eljárásra az orosz választottbírószá hatáskörrel rendelkezik. Ugyanakkor a ciprusi cég Magyarországon rendes bírósági pert indított a svájci vevő ellen annak megállapítására, hogy a második üzletészre vonatkozó adásvételi szerződés érvénytelen, mivel álláspontja szerint a 2004. évi ciprusi meghatalmazás csak a vételre terjedt ki, az eladásra már nem, így a második szerződésben szereplő választottbírói megállapodás is érvénytelen. Ebben az ügyben az első- és másodfokon eljáró bíróság is azon az állásponton volt, hogy a második adásvételt a meghatalmazott alképriselőként kötötte, és a meghatalmazó utólagos jóváhagyása hiányában sem a fő szerződés, sem az abban foglalt választottbírói megállapodás nem jött létre. Az ítéletben a döntésének érdekessége, hogy – „lényeges külföldi elem hiányában” – mind a 2004. évi meghatalmazásra, mind a 2009. évi üzletészadára *lex fori*-ként a magyar jogot alkalmazta. Ennek az álláspontnak a helyessége vitatható, egyrészt az ügy szerződés nemzetközi dimenziója miatt, másrészt azért, mert figyelmen kívül maradt a választottbírói megállapodás fő szerződéstől való elválaszthatóságának elve.¹⁸

2.2.3 Érvénytelenség, hatálytalanság, teljesíthetetlenség

Az Egyezmény II. cikk (3) bekezdése alapján ha a választottbírói megállapodás érvénytelen, hatálytalan vagy nem teljesíthető, akkor az állami bíróság nem kö-

ban – belföldi választottbírói kikötések kapcsán – sajnálatos módon kezd kialakulni egy olyan gyakorlat, amely a választottbírói megállapodást kötő felek egyikének felszámolása alá kerülése esetén teljesíthetetlennek minősíti a választottbírói megállapodást.²⁰ Ez a megközelítés éles kritikát kapott a hazai jogi szakirodalomban, különösen a gyors automatizmus miatt, amely alapján az adós tényleges vagyoni helyzetének eseti vizsgálatát mellőzve önmagában a felszámolási eljárás megindulását olyan körülménynek tekintik, ami betarthatatlanná teszi a választottbírói megállapodást.²¹ Megjegyezzük, hogy e körben a nemzetközi gyakorlat sem teljesen egységes: a német legfelsőbb bíróság egy döntése szerint a fél nehéz anyagi helyzete – az egyedi körülmények gondos vizsgálata fényében – a választottbírói megállapodás teljesíthetőségét eredményezheti.²² Egy angol és egy portugál felsőbb bírósági döntés ezzel szemben arra világít rá, hogy a fél nem hivatkozhat anyagi helyzete elnehezülésére a választottbírói megállapodásból eredő kötelezettségei teljesítésével kapcsolatban.²³ Az Egyezményt átható *pro-arbitration* megközelítéssel legfeljebb az adós vagyoni helyzetének eseti, körültekintő *in concreto* vizsgálata egyeztethető össze, automatizmusok azonban semmiképp, így csak remélni lehet, hogy a hazai gyakorlatban az Egyezmény hatálya alá eső választottbírói megállapodásokra nem kerül alkalmazásra.

2.3 Arbitrábilitás

A választottbírói megállapodás érvényességétől eltérő probléma annak megengedhetősége, azaz annak kérdése, hogy az adott ügy választottbírói útra tartozhat-e (*objektív arbitrábilitás*), illetve az, hogy az adott személy jogosult-e választottbírói megállapodást kötni (*szubjektív arbitrábilitás*). Az Egyezmény II. cikk (1) bekezdése az objektív arbitrábilitás követelményét említi, ennek hiánya a választottbírói megállapodás kikényszeríthetetlenségét eredményezi. Az uralkodó álláspont szerint az Egyezmény II. cikkének alkalmazásakor az objektív arbitrábilátást vizsgálni kell egyrészt az eljáró bíróság *lex fori*-ja, másrészt a választottbírói megállapodásra irányadó jog mint *lex causae* alapján is.²⁴ A hazai gyakorlatból e körben említést érdemel a már hivatkozott, ciprusi eladó és svájci vevő közötti üzletész-adásvételi szerződésről kapcsolatos ügy, amelyben a svájci alperes választottbírói kifogásával szemben a felperes objektív inarbitrábilítást is hivatkozta a magyar bíróságok előtt, mivel álláspontja szerint a per tárgya a magyar cégnyilvántartást mint közhiteles nyilvántartást is érintette, így e vonatkozásában kizárt a választottbírói eljárás. Ezzel kapcsolatban azonban az ítéletben – megítélésünk szerint helyesen – mutatott rá, hogy az üzletész-adásvételi szerződés érvénytelenségének megállapítása a cégjegyzéket közvetlenül nem érinti, így az ügyben szereplő választottbírói megállapodás – ha létrejött volna – nem ütközött volna az objektív inarbitrábilítás korlátjába.²⁵ Szintén cégi jog tárgyú egy másik hazai ügy, amelyben egy belga–magyar vegres tulajdonú kft. társasági szerződésében szerepelt egy választottbírói kikötés egy belgiumi választottbírói intézmény javára. A belga kisebbségi tag egyedi könyvvizsgálattal kezdeményezett, amit a tárgylésen a többség nem támogatott, emiatt a tag cégbírószághoz fordult, kérve, hogy – a választottbírói kikötésre tekintettel – elsődlegesen állapítsa meg hatáskörének hiányát, másodlagosan pedig rendeljen el egyedi könyvvizsgálatot. A jogerős döntés leszögezte, hogy szemben a társasági jogi vitákkal, amelyek vonatkozásában választottbíráskodás köthető ki, a könyvvizsgálat elrendeléséhez kapcsolódó kisebbségvédelmi szabályozás olyan jogintézmény,

amely csakis törvényességi felügyelet keretében érvényesülhet, ez nem minősül a felek magánautonómiájába tartozó társasági jogvitának, így azzal kapcsolatban a választottbírói út nem vehető igénybe.²⁶

3. A választottbírói határozat elismerése és végrehajtása

Az Egyezmény alapján külföldi választottbírói határozatok elismerése és végrehajtására irányuló eljárás jogalkalmazói nézőpontból két fázisból áll: a formális szakaszról, amely a kérelmező által teljesített követelmények alaki vizsgálatára irányul (IV. cikk), és az érdemi szakaszról, amelyben már a konkrét megtagadási okokat vizsgálják (V. cikk).

3.1 Formai követelmények vizsgálata

A formai vizsgálat során a bíróság a végrehajtást kérő által a végrehajtási tanúsítvány kibocsátása iránti kérelméhez csatolt dokumentumok alaki vizsgálatát végzi el. E dokumentumok a választottbírói megállapodás és a választottbírói határozat hiteles (ített) példányai és ezek hiteles fordításai. A nemzetközi gyakorlatban leghatározottabban vannak azok az országok, amelyek az Egyezmény rendelkezéseinek mindenben megfelelő dokumentumok benyújtását kötelező eljárás-előfeltétellé értékelik. A nemzetközi választottbíráskodás szempontjából vezető államok a formai feltételeket inkább a bizonyítás, illetve bizonyítékok megalapozása körében kezelik.²⁷ Ezzel szemben a hazai gyakorlatban a formai feltételek teljesítése eljárási előfeltétel, amelyek meg nem felelősége esetén megismételt eljárást rendelnek el.²⁸ Ennek alapján a hazai gyakorlatban jellemző elutasítási ok a hitelesítések, az eredeti dokumentumok, illetve a hiteles fordítás hiánya.²⁹ A hazai gyakorlat alapján a választottbírói megállapodás csatolásától akkor sem lehet eltekinteni, ha annak meglepte a választottbírói határozatból kitűnik, illetve akkor sem, ha annak létrejött korábban maga az adós állította.³⁰ A túlzott formalizmust jól jellemzi egy közelmúltbeli ítéletben a döntés, amely szerint – a polgári eljárásokban irányadó elektronikus kapcsolattartás ellenére – a kérelmezőnek a választottbírói határozatot és megállapodást nemcsak elektronikus formában, hanem eredetiben, papíralapon is csatolnia kellett.³¹

3.2 A megtagadási okok vizsgálata

3.2.1 Alapelvek

Az Egyezmény V. cikke sorolja fel azokat az okokat, amelyek alapján a választottbírói határozat végrehajtása megtagadható. Alapelv az érdemi felülbírlat, az úgynevezett *révision au fond* tilalma, mivel a végrehajtási eljárás nem keverendő össze egy rendes jogorvoslattal, valamint a megtagadási okok kimerítő szabályozása az Egyezményben, amelynek alapján az adós nem hivatkozhat az V. cikkben nem szereplő okra. Ami a megtagadási okok értelmezését illeti, itt mértékadó szűk értelmezés indokolt, mert kivételekről van szó.³² Általánosságban elmondható, hogy a magyar bírói joggyakorlatban a fenti elvek többnyire érvényesülnek, így például a bíróságok kimondták az érdemi felülbírlat tilalmát, továbbá nem fogadták el megtagadási okként a követelés csökkenését, illetve a harmadik személlyel szemben folyamatban lévő perre való adósi hivatkozásokat sem.³³

3.2.2 Ügyleti képesség hiánya, érvénytelen választottbírói megállapodás

Az Egyezmény V. cikk (1) bekezdés a) pontja megtagadást okként szabályozza egyrészt a választottbírói megállapodást kötő fél cselekvőképességének hiányát, másrészt azt az esetet, ha a választottbírói határozatot érvénytelen választottbírói megállapodás alapján hozták. Az ügyleti képesség hiányával kapcsolatban a hazai érvénytelenségi gyakorlatból két ügy érdemelt említést. Az egyikben egy nagykereskedő által kötött szerződés esetében állapította meg a bíróság, hogy az utóbbrak nem volt önálló jogi személyiség, így érvényes választottbírói megállapodást sem köthetett.³⁴ A másikban egy társasház képviseletében a közös képviselő által aláírt választottbírói megállapodást a közgyűlésnek jóvá kellett volna hagynia, ennek hiányában nem jött létre a választottbírói szerződés.³⁵ Ami a választottbírói megállapodás érvénytelenségét illeti, a hazai gyakorlatból említést érdemel egy döntés, amelyben az adós sikertelenül próbált a telekváltással létrejött, angol jogválasztást tartalmazó hajóberleti szerződésben lévő londoni választottbírói kikötés érvénytelenségére hi-

vatkozni, amire a bíróság álláspontja szerint az angol jogot mint *lex causae* kellett alkalmazni.³⁶ Ugyanígy sikertelen volt az adós védekezése az aláírt választottbírói kikötésre, egy másik ügyben, ahol az adós által aláírt eladási visszaigazolás tartalmazta a Hamburgi Tőzsdei Választottbírószá eljárásának kikötését.³⁷

3.2.3 Értesítés hiánya, tisztességes eljárásról való jog sérelme

Az Egyezmény V. cikk (1) bekezdés b) pontja két esetsoportot ölel fel. Az első megtagadási ok, amikor az adóst nem értesítették szabályszerűen a választottbírói kijelöléséről, illetve a választottbírói eljárásról. Egy ideigvágó hazai esetben arra hivatkozott az adós, hogy nem értesítették a választottbírói eljárásról, de bizonyítható volt, hogy megkapta az eljárás iratát, csak ő elutasítva jelzéssel visszaküldte a választottbírói iratát, így alaptalanul hírtá fel a megtagadási okot.³⁸ Egy másik ügyben a felek között franchise-szerződés egy pontja tartalmazta a választottbírói megállapodást, majd az ez utáni pont a felek közötti kommunikáció szabályait. Az adós arra hivatkozott, hogy a választottbírói eljárás iratának kézbesítése azért nem volt szabályos, mert a recepcióban lévő személynek nem volt meghatalmazása az iratok átvételére. Az ítéletben a döntés szerint azonban ez irreleváns volt, mert a felek közötti kommunikációt szabályozó szerződéses pontjának megfelelt a kézbesítés.³⁹ Az V. cikk (1) bekezdés b) pontjának második esetkörre, amikor a választottbírói eljárásban sérelm a tisztességes eljárásról való jog (*due process*), és a fél emiatt nem tudja az ügyét előterjesztetni. A nemzetközi gyakorlat ezt az esetkörrel általában szűken értelmezi.⁴⁰ A hazai gyakorlat alapján sikertelen volt az ügy előterjesztéséhez való jog sérelmére történő hivatkozás, amikor az adós ténylegesen részt vett a választottbírói eljárásban, beadványokat nyújtott be, és a tárgyalásokon jogi képviselője jelen volt.⁴¹ Szintén alaptalan e körben önmagában a nyelvi korlátkra való hivatkozás, így az anyanyelven való értesítés hiánya vagy a választottbírói határozat magyar nyelvről meghirdetésének elmaradása az adós részére, miként az is, ha a kézbesítések gyorspostai szolgálatok igénybevételeivel valósultak meg, és a választottbírói ítélet nem teljeskörűen tartalmazza a kézbesítési címet.⁴²

3.2.4 Tülszerjesség és hatáskörön

Az Egyezmény V. cikk (1) bekezdése e) pontja a nemzetközi gyakorlatban két esetkörrel ölel fel: i) amikor a választottbírói határozat olyan vitás kérdésekről rendelkezik, amelyek nem képeztek a választottbírói megállapodás tárgyát; ii) amikor a választottbírói határozat tülszerjességre, a kereseti kérelem kizárására (*ultra petita*). Az első esetkör vizsgálata során kiemelt jelentősége van a választottbírói megállapodás értelmezésének, a nemzetközi gyakorlatra itt is jellemző a *pro-arbitration* megközelítés, ami alapján az állami bíróságok a választottbírói megállapodások hatályát tágra értelmezik.⁴³ A hazai gyakorlatból figyelemmel érdemelt egy érvénytelenítési ügyben hozott döntés, amely szerint a választottbírói kikötés hatálya az önálló kereskedelmi ügrről szerződés megszűnése után fennmaradó jogvitára is kiterjed, tekintet nélkül arra, hogy az ügrről az igényt az ágazati jogszabályra hivatkozással terjeszti elő, mivel az utóbbi a szerződés jogviszony részévé válik.⁴⁴ Egy másik belföldi ügyben szintén helyesen utasították választottbírói útra a felperest, amikor az egy adásvételi szerződésben lévő választottbírói kikötés ellenére a rendes bíróság előtt terjesztett elő elsődlegesen dolog kiadására, ennek hiányában kártérítésre, másodlagosan nem vagyoni kártérítésre irányuló keresetet.⁴⁵ A fentiekhez hasonlóan rendelkezett egy döntés, amely szerint a vitás ügy fogalmán nem szűkíthető le egy szerződésre, ha az abból fakadó szerződésszegés következményeit a felek további írásbeli szerződésekként kívánják elhárítani.⁴⁶

3.2.5 Eljárás szabálytalanságok

Az Egyezmény V. cikk (1) bekezdése d) pontját az adós akkor hívhatja fel, ha egyrészt a választottbírói tanács összetétele, másrészt a lefolytatott választottbírói eljárás nem felelt meg a felek megállapodásának, illetve a választottbíráskodás helye szerint állam jogának. Az idevágó hazai érvénytelenítési gyakorlatból említett érdemelt egy döntés, ahol az érvénytelenítést kérő fél a választottbírói eljárás során úgy nyilatkozott, hogy nincs kifogása a tanács összetétele ellen, emiatt az érvénytelenítési perben ezen okra már nem hivatkozhatott sikerrel.⁴⁷ Amint a V. cikk (1) bekezdése d) pontja szerinti egyéb eljárási szabálytalanságokat illeti, e megtagadási ok egyértelműen

azon súlyos eljárási szabálysértésekre vonatkozik, amelyek az ügy érdemi elbírálására kihatással voltak.⁴⁸ Az eljárási szabálysértések körében az adósok gyakran hivatkoznak arra, hogy az eljárás általában nem felelt meg az adott ország polgári perrendtartásában lévő törvényi szabályoknak, ez a kifogás általában sikertelen.⁴⁹ Megjegyzést érdemelt, hogy ezzel párhuzamos hazai gyakorlat alakult ki az érvénytelenítési perek kapcsán, ahol egy eseti döntés kifejezetten kimondta, hogy a magyar Pp. nem háttérjoga a választottbírói eljárásnak, kivéve ha a felek kifejezetten így állapodnak meg.⁵⁰

3.2.6 Nem kötelező, érvénytelenített, felfüggesztett határozat

Az Egyezmény V. cikk (1) bekezdése e) pontja alatti megtagadási ok olyan esetben hívható fel, ha a választottbírói határozat i) még nem vált kötelezővé, illetve ii) érvénytelenítették vagy végrehajtásában felfüggesztették azon országban, ahol vagy amely állam joga szerint meghozatalra került. Egy közelmúltbeli hazai döntés – amelynek alapjául szolgáló ügyben az adós a választottbírói határozat részére

3.2.7 Inarbitrábilis és közrendbe ütközés

Az Egyezmény V. cikk (2) bekezdése sorolja fel azt a két okot, amelyet a bíróság nemcsak az adós hivatkozása alapján, hanem hivatalból is figyelembe vehet az elismerés, illetve végrehajtás megtagadása körében: az arbitrábilis hiányát, illetve a közrend sérelmét. Az arbitrábilis hiánya miatt ritkán kerül sor a választottbírói határozat végrehajtásának megtagadására a nemzetközi gyakorlatban, az eljárás jogi jellegű közzend szabályok sérelme, illetve a tágabb esetkör felölő nemzeti közrend és a szűkebb értelmű nemzetközi közrend sérelme között. A hazai gyakorlatban még nem beszélhetünk arról, hogy a közrend differenciálódása véglegesen kialakult volna, de ennek csúsz már megjelentek. Így például tisztán belföldi tényállás esetén a bíróság elhúzott ügyvédi munkadíj miatt érvénytelenítette a választottbírói ítéletet,

A hazai joggyakorlatban túlzott formalizmus figyelhető meg a kérelmező által teljesítendő alaki követelmények (hiteles dokumentumok, fordítások) teljesítése kapcsán.

való kézbesítésének hiányára hivatkozott – rögzíti, hogy a választottbírói határozat a felekre nézve kötelező, az azzal szemben már nem áll rendelkezésre olyan jogorvoslat, amely a határozat végrehajtására nézve halasztó hatályú, vagy ha a határozat a választottbírói elölzetesen végrehajthatóvá nyilvánítja. E kérdésektől függetlenül, hogy az adósnak kézbesítették-e, vagy sem, ami a teljesítési határidő szempontjából releváns.⁵¹ Említést érdemelt még egy külföldi döntés, amelynek alapján az, hogy a választottbírói ítélet ellen az ítélethozatal államában érvénytelenítési pert indítottak – felfüggesztés hiányában –, önmagában nem indokolja a határozat elismerésének és végrehajtásának megtagadását,⁵² illetve egy ítéletből kiemelt határozat, amely a határozathozatal államában való felfüggesztésre tekintettel megtagadta a külföldi választottbírói határozat elismerését és végrehajtását.⁵³

mely döntés komoly jogtudományi hiteltáncban részesült.⁵⁴ Néhány évvel később nemzetközi kontextusban az Egyezményt alkalmazó bíróság már arra az álláspontra helyezkedett, hogy a magas ügyvédi munkadíj önmagában nem indokolta a választottbírói határozat végrehajtásának megtagadását.⁵⁵ Az eljárási közrend sérelmével kapcsolatban pedig említett érdemelt két újabb ítéletből döntés az Egyezmény hazai gyakorlatából. Az egyik esetben a másodfokú bíróság az adós kézbesítési szabálytalanságokra való hivatkozását kizárólag az Egyezmény V. cikk (1) bekezdése b) pontja körében, az eljárási szabálysértések körében vizsgálta, mivel álláspontja szerint a közrendi záradék alkalmazására csak kivételesen, a társadalmi-gazdasági rend sérelme esetén lehetne hivatkozni.⁵⁶ A másik ügyben pedig – ahol az adós a választottbírói határozat kézbesítésének elmaradására és ezáltal jogorvoslati lehetőségeinek elvesztésére hivatkozott – a bíróság

analogiával a Brüsszel Ia rendelet közrenddel kapcsolatos hazai joggyakorlatára utalt, kiemelve, hogy a kézbesítés elmaradása önmagában nem szünteti meg az adós jogorvoslati lehetőségeit.⁵⁷ Az idézett döntések alapján megállapítható, hogy a magyar gyakorlatban is elindult bizonyos különbségtétel a belföldi és nemzetközi közrend között, ami mindenképpen üdvözlendő.

4. Összefoglalás

Az Egyezmény nemzetközi és hazai joggyakorlatának összevetése alapján az alábbi következtetések vonhatók le. A kereskedelmi fenntartás szűk értelmezése kapcsán a magyar joggyakorlat lényegében konform az Egyezményt uralkodó nemzetközi gyakorlatával. A választottbírói megállapodás elismerése és végrehajtása vegyes képet mutat. A belföldi érvénytelenítési perekben kialakult gyakorlat – megelégedésklauszula, illetve felszámolási helyzetben lévő felek esetén automatikusan betarthatatlannak minősített kikötés – lényegesen csökkenti a választottbírói kikötések hatékonyságát. E joggyakorlatot semmiképpen sem lenne helyes alkalmazni az Egyezmény hatálya alá tartozó nemzetközi ügyekben, mert divergál a vezető nemzetközi fősodortól. Ugyanakkor a választottbírói megállapodásra alkalmazandó jog kérdésével kapcsolatban idézett döntések, amelyek a *lex causae* alapján fenntartották a választottbírói kikötést, illetve az objektív arbitrábilis szűk felfogása, ami a cégjegyzéket közvetlenül nem érintő pereknél elvi síkon megengedte a választottbíráskodást, konvergál a domináns nemzetközi trendhez. A választottbírói határozatok elismerése és végrehajtása kapcsán szintén vegyes a kép. Egyrészt a hazai joggyakorlatban túlzott formalizmus figyelhető meg az Egyezmény IV. cikke vonatkozásában a kérelmező által teljesítendő alaki követelmények (hiteles dokumentumok, fordítások) teljesítése kapcsán, ami szintén divergáló tendenciát mutat a vezető nemzetközi irányhoz képest. Ugyanakkor az V. cikk szerinti megtagadási okok hazai gyakorlata kapcsán konvergencia, sőt konformitás figyelhető meg a domináns pro-arbitration szemlélettel. Jelen sorok írója reményét fejezi ki, hogy az Egyezmény hazai joggyakorlata a következő évtizedekben a végrehajtásbarát megközelítés jegyében fog tovább fejlődni. E kíváncsok célhoz kívánt hozzájárulni e tanulmány is. ■

Jegyzetek

1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről. Hatálybalépés: 1962. X. 22.
- Az Egyesült Nemzetek Szervezete Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága által 1985-ben kiadott, 2008-ban felülvizsgált nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló modelltörvény.
- Az ICCA-kézikönyv az 1958. évi New York-i Egyezmény értelmezéséhez – Kézikönyv bírák számára. (ICCA Kézikönyv.) A magyar fordítást készítette: DR. SCHMIDT Richárd, DR. HARANGÓZ Vanda, DR. GRITTA PÉTER, DR. DÖZSA Dániel. Az ICCA Kézikönyv ingyenesen letölthető az alábbi honlapon: https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA-NYC-Guide-Hungarian.pdf.
- Az Egyezményvel kapcsolatos bizonyos végrehajtási kérdéseket a 12/1962. (X. 31.) IM-ir. rendelet szabályozza. (Vhr. 7.) Moszkvában 1972. május 26-án aláírt egyezmény. Kihirdette az 1973. évi 23. tvr.
- Ld. a Vhr. 5. §-át, mely 1994. XII. 13. napjával volt hatályos.
- ICCA Kézikönyv 27.
1878. évi XXXVII. tc.
- BH2004.369.
- BH2007.4.130.
- Fővárosi Ítéltábla 2201-3. Pfk. 27.107/2015/10. sz. döntés.
- BORN, Gary B.: *International Commercial Arbitration Kluwer Law International*. 2nd Edition. 2014. 230–238.
- A New York-i Választottbírói Egyezmény II. cikk (2) bekezdésének és a VII. cikk (1) bekezdésének értelmezésével kapcsolatos UNCITRAL-ajánlás (2006. 07. 07.).
- ICCA Kézikönyv 47.
- EH 2003.875. sz. és, illetve BH 2011.131. szám alatt közzétett eseti döntések.
- Győri Ítéltábla Gf.20.107/2020.
- GK.37. szerinti állásfoglalás.
- Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.417/2011/12., ÍH 2012.82.
- BORN, I. m. 838–840.
- EBD2014.11.4.G szám alatt eseti döntés. Pécsi Ítéltábla Gf.40.041/2014/11. számú határozata, Fővárosi Törvényszék G.42.087/2016/31. számú határozata, Debreceni Törvényszék G.40.169/2015/42. sz. határozata.
- BORONKAY Miklós: A fizetésképtelenség hatása a választottbíráskodás szerződésre. In: *A Kereskedelmi Választottbíráskodás évkönyve 2018*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2019. 222–239.
- Reinmar WOLFF (Ed.) *New York Convention – Article-by-Article Commentary*. (2nd ed.) C.H. Beck, München. 195.
- ICCA Kézikönyv 117.
- WOLFF i.m. 150.
- Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.417/2011/12., ÍH 2012.82.
- Fővárosi Ítéltábla 16.Cgtf43.178/2017 – BDT2017.340.
- ICCA Kézikönyv 79–82.
- BH1999.223.; BH+2002.582.; BH2004.18.
- BH2004.19. BH+2002.582.
- Fővárosi Ítéltábla 3.Pfk.25.861/2012.; BH2004.285.
- Fővárosi Ítéltábla 2201-7. Pfk.25558/2019/4.
- ICCA Kézikönyv 83–88.
- BH+ 2015.5.209., BH1998.184.; BH2007.130., BH1996.375.
- BH2009.25.
- Kúria Gf. VII.30.354/2013.
- BH1997.34.
- RAFFAI Katalin: A New York-i konvenció alkalmazásának egyes kérdései a magyar joggyakorlatban. In: BURIÁN László–SZABÓ Sarolta (szerk.). *Arbitrando et curriculum bene diligendo – Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából*. Pázmány Press, Budapest, 175.
- BH2004.416.
- ÍH2019.94.
- ICCA Kézikönyv 97.
- Fővárosi Ítéltábla 7.Pfk.26.013/2017/3.
- Fővárosi Ítéltábla 3.Pfk.26.476/2015/2.; Szegedi Ítéltábla Gpkf.11.30.001/2008/2., Fővárosi Ítéltábla 2201-3. Pfk.25.561/2019/2.
- BORN, I. m. 3543–44.
- BH2007.411.
- BH2009.186.
- Idézi: KECSKÉS László–MURÁNYI Katalin: A hazai és a külföldi választottbírói ítéletek végrehajtásának elrendelésével kapcsolatos gyakorlati tapasztalatok Magyarországon. *Magyar Jog*. 2013/03. 135.
- BH2006.218.
- BORN, I. m. 3564–65.
- ICCA Kézikönyv 105.
- 1999/9 VBH I. (Legf. Bír. Gf. VI. 30.111/1999. sz.).
- ÍH2021.22.
- BH+2013.1.31.
- Debreceni Ítéltábla Gpkf. III.30.289/2007/4.
- KECSKÉS László–NEMESSÁNYI Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend. *Európai Jog*. 2007/3. 21. RAFFAI Katalin: A nemzetközi magánjogi közrend tégei – különös tekintettel a közösségi és magyar jogra. Doktori értekezés 2008. 194–195. BOÓC Ádám: A választottbírói ítéletek érvénytelenítése. *Patrocinium*, Budapest, 2018. 191.
- BH2003.127. és BH2007.130. sz. ügyek.
- ÍH 2019.94.
- ÍH 2021.22.